

WERKPLAN 2018

September 2017

Inhoudsopgave

1. Leeswijzer en samenvatting	3
2. Groene Ruimte	6
3. Klimaat en Energie	8
4. Duurzame Bedrijvigheid	9
5. Publiciteit en communicatie	10
6. Organisatie en financiën	11
Bijlage 1 – 2.5 Concrete activiteiten Groene Ruimte	15
Bijlage 2 – 3.5 Concrete activiteiten Klimaat en Energie	25
Bijlage 3 – 4.5 Concrete activiteiten Duurzame Bedrijvigheid	32
Bijlage 4 – 5.5 Concrete activiteiten Communicatie en Netwerken	37
Bijlage 5 – 6.5 Concrete activiteiten Algemeen	42

1. Leeswijzer en samenvatting

De Natuur en Milieufederatie Groningen (NMG) heeft ook voor het jaar 2018 een werkplan opgesteld waarin de activiteiten worden uitgewerkt die plaatsvinden in het derde jaar van de door het Meerjarenbeleidsplan 2016-2019 bestreken periode. In 2018 zullen in de provincie Groningen in een aantal plaatsen gemeenteraadsverkiezingen plaatsvinden. De NMG zal hierbij de aandacht vragen voor de onderwerpen natuur, landschap, milieu en duurzame energie.

We hebben het vertrouwen dat we een Werkplan 2018 presenteren dat recht doet aan de ambities die we in het Meerjarenbeleidsplan 2016-2019 hebben verwoord en ook recht doet aan de positie die we in het veld van natuur, landschap en milieu hebben opgebouwd. We zijn een maatschappelijke organisatie die staat voor een belang (natuur, milieu, landschap, biodiversiteit) en wij vertegenwoordigen een achterban (de ca. 50 bij ons aangesloten organisaties). Onze onafhankelijkheid is hierbij een groot goed. Ten gevolge van deze positie kunnen wij verbindingen leggen en draagvlak verwerven en daardoor een rol van betekenis spelen.

Een punt van zorg blijft de financierbaarheid van de organisatie op middellange termijn. De afhankelijkheid van de NMG van het verwerven van projectsubsidies, in combinatie met dalende subsidietarieven en beperktere mogelijkheden tot subsidiëring van projecten, zorgen voor een groeiende druk op de omvang van de organisatie en de effectiviteit van haar medewerkers. In hoofdstuk 6 wordt nader geduid hoe deze ontwikkelingen moeten worden gezien in het licht van de organisatorische en financiële doelstellingen uit het Meerjarenbeleidsplan.

De beleidskeuzes die in het Werkplan 2018 zijn gemaakt, zijn gebaseerd op de prioriteitsstelling zoals die in het Meerjarenbeleidplan 2016-2019 van de NMG is weergegeven. In het Meerjarenbeleidsplan geeft de NMG aan zich te willen onderscheiden ten aanzien van andere instanties en organisaties. Hiermee bedoelen we dat we met innovatieve initiatieven vooruitlopen en ons concentreren op een aantal kerndossiers waar de unieke rollen en taken van de NMG goed tot uitdrukking komen. Om dat te bereiken zet de NMG in op drie strategieën:

- we willen een podium zijn voor het publieke debat. Door het laten zien van nieuwe invalshoeken en sterke alternatieven heeft de NMG een belangrijke positie in de dialoog bij standpuntbepaling en beleidsprocessen. Onze achterban speelt hierbij een doorslaggevende rol. De NMG wil de achterban mobiliseren, verlevendigen en vernieuwen om het draagvlak voor verandering te versterken. We kiezen daarbij voor coalities en samenwerking met onze groene partners.
- we willen innovatieve duurzame oplossingen en alternatieve maatregelen in de etalage zetten. Daarbij gaat het over de verandering van onze economie, over nieuwe manieren van produceren en consumeren en over onze omgang met de kwaliteit van natuur en landschap.
- we willen concrete afspraken maken namens de natuur-, landschaps- en milieubeweging die bijdragen aan een duurzame ontwikkeling. We willen de natuur en milieubeweging verbinden vanuit het principe 'eendracht maakt macht'.

Ten behoeve van een goede afstemming en samenwerking op het gebied van natuur, milieu, klimaat en energie is voor de opstelling van het Werkplan 2018 overleg gevoerd met vertegenwoordigers van de provincie Groningen alsook met andere overheden en samenwerkingspartners.

In het Meerjarenbeleidplan, en dus ook in dit Werkplan, worden vier werkvelden onderscheiden: *Groene Ruimte, Klimaat en Energie, Duurzame Bedrijvigheid en Communicatie en Netwerken*.

In de vier volgende hoofdstukken worden per werkveld beschreven wat de doelstelling is, hoe we die denken te bereiken, welke rol we vervullen en aan welke provinciale doelstellingen we een bijdrage leveren. De concrete activiteiten en projecten worden uitgebreid toegelicht in de bijlagen.

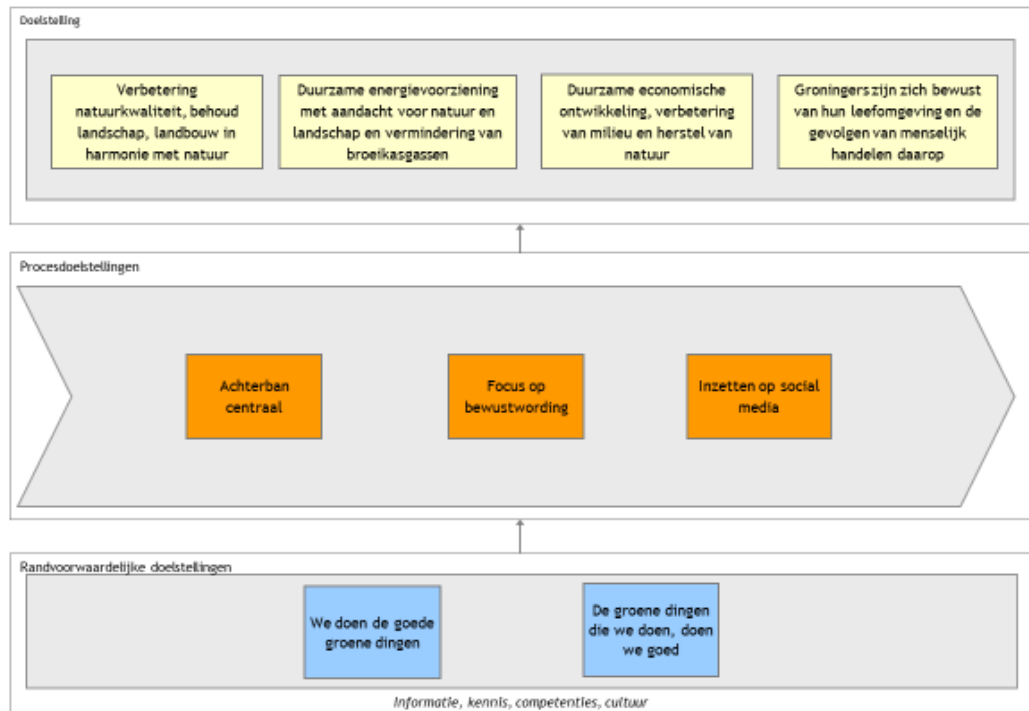
In bijlage 5 komen de activiteiten beleid overstijgende zaken aan bod, zoals projectontwikkeling en juridische ondersteuning.

Van alle voorzienbare activiteiten en producten worden kort de achtergrond, de doelstelling, de activiteiten en producten zelf, de doelgroep(en), het gewenste resultaat en de inzet beschreven. Daarbij worden tevens, indien bekend, de bronnen genoemd waaruit de activiteiten en producten worden gefinancierd.

Voor een aantal projectactiviteiten is het projectplan nog in ontwikkeling of is de financiering nog niet helemaal rond. Om een zo compleet mogelijk overzicht te geven van de uit te voeren werkzaamheden in 2018 zijn deze activiteiten toch alvast in het Werkplan genoemd.

Het Werkplan wordt afgesloten met de Productbegroting voor 2018, beleid ten aanzien van de financiële positie van de NMG en ontwikkelingen van personeel en organisatie (Hoofdstuk 6). Alle activiteiten en producten met bijbehorende budgetten worden samengevat in een tabel. Uit dit overzicht is eenvoudig na te gaan aan welke activiteiten en producten de verschillende subsidiestromen in 2018 worden besteed.

Strategiekaart NMG 2018

2. Groene ruimte

2.1 Wat willen we bereiken?

Wij streven een verbetering van de natuurkwaliteit in Groningen na, het behoud van het karakteristieke Groningse landschap met de bijbehorende landschapselementen, een gezonde leefomgeving en het verbinden van de mens met de natuur.

2.2 Wat gaan we daarvoor doen?

- We gaan samen met de Provincie, LTO, collectieven en andere partijen in de agrarische sector werken aan een verduurzaming van de landbouw. Daarbij kijken we met name naar de emissie van stikstof en fosfaat, het dierenwelzijn, de biodiversiteit en de gevolgen voor de natuur en het typisch Groningse landschap.
- We willen onderzoeken in hoeverre we voedselverspilling tegen kunnen gaan, de voedselketens kunnen sluiten, de regionale afzet van voedselproducten kunnen stimuleren en zodoende de regionale economie een stapje vooruit kunnen helpen.
- We bedenken creatieve oplossingen om natuur en mens te verbinden en op die manier alternatieve financiering te genereren voor het beheer, onderhoud en herstel van het landschap en natuurgebieden.
- We coördineren acties die een robuuste natuur creëren en het karakteristieke Groningse landschap behouden.
- We zetten ons in voor meer betrokkenheid van inwoners en lokale groepen bij nieuwe ruimtelijke plannen, de inrichting en het beheer van natuurgebieden en landschapswaarden in hun leefomgeving.
- We willen ons inzetten om de kwaliteit van de beleidsvorming van gemeenten en provincie te verbeteren.
- We helpen inwoners van Groningen om de band met de herkomst van hun voedsel te herstellen en weer betrokken te zijn met ontwikkelingen in het landschap, hun leefomgeving.

2.3 Wat is onze bijdrage?

Onze activiteiten leveren een bijdrage aan de volgende provinciale doelstellingen:

- het werken aan een toekomstbestendige robuuste, schone gevarieerde en tegelijk leefbare natuur;
- het beschermen en versterken van waardevolle natuurwaarden buiten het Natuurnetwerk Nederland;
- het stimuleren van de natuurbeleving van de Groningers;
- realisatie van internationale doelen voor biodiversiteit;
- bescherming van de kernkarakteristieken in het landschap, waaronder de openheid van het landschap en duisternis en stilte;
- het stimuleren en actief helpen uitrollen van biologische en natuurinclusieve landbouw;
- in harmonie brengen van schaalvergroting en modernisering van landbouw met doelen op het gebied van landschap, natuur en andere maatschappelijke wensen, zoals het vervangen van asbest daken door daken met zonnepanelen;
- de stad-platteland verbinding direct zichtbaar maken (in verschillende maatwerkprojecten in de 3 krimpregio's) en versterken door het realiseren van een duurzame regionale voedselketen.

Onze activiteiten leveren een bijdrage aan de volgende gemeentelijke (Groningen) doelstellingen:

- De transitie naar een duurzaam voedselsysteem ondersteunen en versnellen.
- Stadse voedselinitiatieven bijeenbrengen en coördineren.
- Een gezondere en bewuste inwoner.
- Een bijdrage aan de versterking van de regionale economie.
- De kwaliteit van de natuur en de biodiversiteit op een hoog niveau houden.
- Ecologische verbindingen versterken.
- Groene en klimaatbestendige tuinen van particulieren.
- Het tegengaan van hittestress en wateroverlast door stortbuien die toenemen door klimaatverandering

2.4 Wat is onze rol?

- We zijn de verbinder en brengen partijen die elkaar van nature niet zoeken samen.
- We zijn de coördinator van gezamenlijke acties.
- We zijn de ondersteuner en adviseur van lokale en regionale groepen en overheden.
- We zijn de luis in de pels wanneer natuur en landschap schade oplopen.

3. Klimaat en energie

3.1 Wat willen we bereiken?

We streven naar een volledig duurzame energievoorziening in 2050, naar een vermindering van de broeikasgassen en hebben daarbij speciale aandacht voor natuur- en landschapswaarden en een eerlijke verdeling van de lusten en de lasten voor de inwoners.

3.2 Wat gaan we daarvoor doen?

- We leveren een proactieve bijdrage aan de energietransitie door het aanjagen en versnellen van de lokale energie-initiatieven.
- We willen het draagvlak voor duurzame energie verbeteren door een betere verdeling van de lusten en de lasten, door het bieden van ondersteuning aan lokale initiatieven, een zorgvuldige inpassing van het energielandschap en met voldoende aandacht voor de belangen van omwonenden en natuur en landschap.
- We zetten ons in om de beleidsvorming zodanig te beïnvloeden en belemmeringen in regelgeving op te heffen, dat er voldoende ruimte en mogelijkheden zijn voor het opwekken van lokale duurzame energie.
- We stimuleren, begeleiden en ondersteunen MKB-bedrijven en inwoners om energiebesparende maatregelen te treffen.
- We zetten ons in om bestuurlijk en maatschappelijk draagvlak te verwerven voor energiebesparing.

3.3 Wat is onze bijdrage?

Onze activiteiten leveren een bijdrage aan de volgende provinciale doelstellingen:

- voorop lopen in het opwekken van energie met behulp van zon, wind, biomassa en aardwarmte;
- energiebesparing in het bedrijfsleven;
- duurzame opwekking van energie, bijvoorbeeld door zonne- en windparken en biomassa maar ook door lokale vernieuwende initiatieven te ondersteunen;
- lokale energiecoöperaties professionaliseren en duurzame energieprojecten realiseren;
- leefbaarheid vergroten door mensen in leefgemeenschappen met elkaar te verbinden en te laten nadenken over energiebesparing en opwekking;
- nieuw ruimtelijk beleid duurzame energie opstellen;
- door in te zetten op de thema's schone energie, duurzaam bouwen, aardgasvrij wonen, energiebesparing, snel internet en lokale energieopwekking vanuit onze rol bij het gasberaad wordt de werkgelegenheid gestimuleerd en is er in de toekomst minder gas nodig;
- maximaal inzetten om de gevolgen van de aardbevingen zoveel mogelijk te beperken, dan wel op te lossen, door in samenwerking met andere betrokkenen uitvoering te geven aan het bestuursakkoord Vertrouwen op Herstel, Herstel van Vertrouwen.

3.4 Wat is onze rol?

- We zijn de verbinder en brengen partijen die elkaar van nature niet zoeken bij elkaar.
- We zijn de coördinator van gezamenlijke acties.
- We zijn ondersteuner en adviseur en ondersteuner van lokale en regionale groepen en overheden.
- We zijn de luis in de pels wanneer natuur en landschap schade oplopen.

4. Duurzame bedrijvigheid

4.1 Wat willen we bereiken?

Wij streven naar een duurzame economische ontwikkeling met een verbetering van de milieukwaliteit en het herstel van de natuur.

4.2 Wat gaan we daarvoor doen?

- We maken afspraken met de Provincie en het bedrijfsleven in de Eemsdelta over emissies van nieuwe en bestaande bedrijven zodat meer balans ontstaat tussen ecologische en economische ontwikkelingen.
- We maken afspraken met nieuwe bedrijven over de ecologische plus, een programma om bedrijven te stimuleren om te investeren in de ecologie.
- We zetten ons in bij het organiseren het Duits-Nederlandse overleg met de natuur- en milieuorganisaties.
- We leveren een belangrijke bijdrage aan het organiseren van het Duits-Nederlandse overleg in het kader van het uitvoeringsprogramma ED 2050.
- We zetten ons in om bestuurlijk en maatschappelijk draagvlak te verwerven voor circulaire economie.
- We coördineren acties, identificeren problemen, stellen oplossingen voor en delen kennis op het gebied van milieu met aandacht voor de samenhang tussen milieu en gezondheid.

4.3 Wat is onze bijdrage?

Onze activiteiten leveren een bijdrage aan de volgende provinciale doelstellingen:

- we maken afspraken met het bedrijfsleven, Groningen Seaports en de provincie Groningen over het vestigingsbeleid in de Eemsdelta regio;
- we blijven aandacht vragen voor de verbetering van de waterkwaliteit in het Eems-Dollard estuarium bij overheden, bedrijfsleven en maatschappij;
- we streven een optimale afstemming na van diverse belangen in de Eems-Delta in het platform Ecologie en economie in balans;
- we stimuleren bedrijven om een verdere stap te zetten richting ondernemen met oog voor de verbetering van natuur en milieu;
- we bieden een etalage voor duurzame ontwikkelingen in de provincie en maken de Groningse burgers bewust van deze positieve ontwikkelingen.

Onze activiteiten leveren een bijdrage aan de havenvisie van Groningen Seaports.

4.4 Wat is onze rol?

- We zijn de verbinder en brengen partijen, ook die elkaar van nature niet zoeken, bij elkaar.
- We zijn de coördinator van gezamenlijke acties.
- We zijn de ondersteuner van lokale en regionale groepen.
- We zijn de luis in de pels wanneer natuur en landschap schade oplopen.
- We zijn vertegenwoordiger en spreekbuis van de natuur- en milieuorganisaties.

5. Publiciteit en communicatie

5.1 Wat willen we bereiken?

Wij willen ervoor zorgen dat de inwoners van Groningen zich meer bewust zijn van de omgeving waarin ze wonen en de gevolgen van menselijk handelen op de natuur, het landschap en voor het milieu.

5.2 Wat gaan we daarvoor doen?

- We organiseren publieke debatten en schrijven opinieartikelen over actuele onderwerpen en de kwaliteit van de leefomgeving.
- We versturen doelgroepgerichte berichten zodat onze aangesloten organisaties en andere belanghebbenden worden geïnformeerd en mee kunnen discussiëren over actuele onderwerpen.
- We zijn actief op social media zodat meningen en standpunten snel kunnen worden uitgewisseld.
- We faciliteren groepen inwoners bij buurt- of dorpsprojecten op het gebied van voedsel, duurzaamheid en energie.
- We investeren in de relatie met onze achterban door ze te betrekken bij de keuzes die we maken en het bepalen van standpunten.
- We zetten in op een brede achterban omdat zij onze ogen en oren in de provincie zijn.

5.3 Wat is onze bijdrage?

Onze activiteiten leveren een bijdrage aan de volgende provinciale doelstellingen:

- het stimuleren van de natuurbeleving van de Groningers;
- het vergroten van draagvlak voor duurzame energie;
- het betrekken van inwoners bij de zorg voor het milieu.

5.4 Wat is onze rol?

- We zijn de verbinder en brengen partijen, ook die elkaar van nature niet zoeken, bij elkaar.
- We zijn de coördinator van gezamenlijke acties.
- We zijn de ondersteuner van lokale en regionale groepen.
- We zijn vertegenwoordiger en spreekbuis van de natuur- en milieuorganisaties.

6. Organisatie en financiën

6.1 Financiële positie NMG

Het financieel meerjarenbeleid 2016-2019 richt zich op een stabiel begrotingstotaal, een gelijkblijvend kostenniveau (en vaste personeelsomvang) ten opzichte van de situatie in 2014, een continuïteitsreserve van circa 20% van het begrotingstotaal en een verhouding tussen meerjarige subsidie en kortdurende projectfinanciering van 50/50.

Met een vanaf 2014 afgeronde reorganisatie is het personeelsbestand met 35% gekrompen en het kostenniveau met eenzelfde percentage. De kantoorkosten en kosten van overhead (management en (financiële) administratie) zijn zoveel mogelijk teruggebracht en het aantal direct inzetbare uren van medewerkers is stevig verhoogd. Het forse verlies dat in 2013 is geleden, heeft de continuïteitsreserve teruggebracht tot 8% van het begrotingstotaal. Onze reservepositie is gelukkig inmiddels weer aangevuld tot 17,2 %. We zitten echter nog steeds in een situatie waarin grote tegenvallers moeilijk kunnen worden opgevangen terwijl de rek voor verhoging van efficiëntie of verlaging van kosten eruit is.

Achterblijvende projectfinanciering of inzet van medewerkers op niet, of onvoldoende, gefinancierde activiteiten zijn om die reden ook voor 2018 een risico. De directie is van mening dat de organisatie niet verder kan inkrimpen zonder dat dit gevolgen heeft voor haar activiteitsniveau en/of de breedte van haar doelstelling.

Het aandeel van kortdurende projectfinanciering in het begrotingstotaal is weliswaar teruggebracht tot ongeveer de gewenste 50%, maar vormt nog steeds een risico. Dit omdat het kostendekkend zijn van projecten onder druk blijft staan. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een dalende tendens in het percentage projectkosten dat door subsidieregelingen kan worden gedekt en het ontbreken van mogelijkheden om te co-financieren. Daarnaast blijft spelen dat er steeds minder subsidieregelingen en mogelijkheden zijn om projecten te financieren. Het risico dat arbeidsplaatsen van medewerkers van de NMG onvoldoende kunnen worden gedekt door te verwerven projectsubsidies is daarmee nog steeds aanwezig.

Om de overheadkosten terug te brengen worden in 2018 de mogelijkheden onderzocht voor gezamenlijke huisvesting met andere maatschappelijke groene organisaties.

6.2 Personeel en organisatie

Vanwege de redenen zoals geschetst in 6.1 is er binnen de NMG sprake van een groeiende druk op een zo effectief en efficiënt mogelijke inzet van medewerkers en steeds minder mogelijkheden de primaire werkprocessen te ondersteunen en begeleiden.

In de afgelopen twee jaar is de bedrijfsvoering verbeterd. In 2016 is een begin gemaakt met het optimaliseren van de stuurinformatie voor de projectleiders en het verbeteren van de managementinformatie voor de directeur en de Raad van Toezicht. Hierdoor hebben zowel de projectleiders als de directeur steeds een up to date overzicht van de inkomsten en uitgaven van de organisatie en kost het verzamelen van deze informatie minder tijd dan voorheen. De projectleiders kunnen hierdoor, indien nodig, op tijd bijsturen.

In 2018 zullen we, in nauw overleg met onze achterban, aandacht besteden aan het aanbrengen van focus. Doen we de goede groene dingen en doen we de gekozen

groene dingen goed. Hierbij wordt de samenwerking en afstemming gezocht met andere natuur- en milieuorganisaties in de provincie en onze achterban.

In 2018 heeft de NMG naar verwachting een vaste bezetting van het bureau van 9 medewerkers en 1 tijdelijke medewerker allen in deeltijd-dienstverband, voor in totaal 7,64 fte. Het team bestaat uit 7 projectleiders/projectmanagers, 1 communicatiemedewerker, 1 medewerker voor de ondersteuning op administratief gebied en een directeur-bestuurder. De organisatie zal in 2018 een beperkt aantal jongeren de gelegenheid geven om werkervaring op te doen door stageplaatsen ter beschikking te stellen. Indien nodig zal met tijdelijke krachten worden gewerkt om pieken in de werkzaamheden op te vangen.

De inhoudelijke en organisatorische samenwerking met de Natuur en Milieufederatie Drenthe en de Friese Milieufederatie wordt onderhouden en waar mogelijk uitgebouwd op project- en ondersteunend niveau. Zo gaan we in 2018 intensief samenwerken met de Natuur en Milieufederatie Drenthe op het thema voedsel en wisselen we een medewerker uit op het taakveld duurzame energie.

6.3 Productbegroting

In het kader van de budgetfinanciering door de Provincie wordt bij het opstellen van de productbegroting uitgegaan van een vast uurtarief voor de inzet van medewerkers. In verband met landelijke samenwerkingsafspraken is de uurprijs in 2018 vastgesteld op € 98,50. In deze prijs zijn alle ondersteunende voorwaarden als administratieve ondersteuning, inhoudelijke begeleiding en coördinatie, huisvesting en bureaunkosten, scholing, automatisering, algemeen management en documentatie inbegrepen. Voor eventuele producten met hoge kosten (zoals het uitgeven van een brochure) zal middels aanvullende projectsubsidies financiële dekking worden gezocht. Om het risico van werken met projectfinanciering op te kunnen vangen, dient de continuïteitsreserve circa 20% van de jaaromzet te bedragen. Het financieel beleid is er dan ook op gericht waar mogelijk de reserve te versterken.

Het geheel van meerjarige en tijdelijke subsidies in 2018, en de daaraan verbonden productbegroting, is weergegeven in bijgevoegde tabel (zie volgende pagina).

Een deel van de projectsubsidies voor 2018 is nog niet toegekend; in een aantal gevallen moeten de aanvragen nog worden ingediend. Afhankelijk van de definitieve toe- of afwijzingen van de lopende of nog in te dienen projectaanvragen, zal de begroting in de loop van het uitvoeringsjaar worden aangepast.

Voor 2018 verwachten we in ieder geval de volgende toezeggingen:

Beleids subsidie provincie 2017	233.200
Nationale Postcode Loterij 2018	118.000
Projectsubsidie lokale energietransitie startsubsidie aan derden	103.000 + 100.000 euro voor
Subsidie Gasberaad van NAM	25.000

Totaal inclusief materiaalkosten en exclusief Startsubsidie lokale energietransitie:	479.200
--	---------

De totale personeelskosten zullen naar verwachting in 2018 ca. 600.000 euro bedragen.

De NMG heeft zich voor 2018 aangemeld voor de volgende landelijke projecten, waarbij de financiering voor een groot deel ook uit een landelijk budget afkomstig is. De uitvoering vindt plaats in de regio, in Groningen dus. Pas begin volgend jaar wordt duidelijk of deze projecten doorgaan. De landelijke projecten zijn:

- Voedselbossen
- Aardgasloze wijken

Voor de andere projecten dient nog acquisitie te worden gepleegd. De verwachting, gestoeld op ervaringen uit het verleden, is dat dit voor een groot deel van de projecten gaat lukken. Op basis hiervan verwachten we dat we in 2018 met de huidige bezetting van vaste medewerkers de projecten te kunnen uitvoeren.

PRODUCTBEGROTING 2018						
	Provinciale budgetsubsidie		Overige subsidies			
	uren	euro's	uren	euro's	financier	
Groene Ruimte						
Extern overleg Groene Ruimte	100	9.850	-	-		
Actualiteiten Groene Ruimte	130	12.805	-	-		
Activiteiten natuur en landschap	145	14.283	170	16.745	TBO's	
Netwerkversterking Groene Ruimte	55	5.418	20	1.970	NPL	
Ruimtelijke Ordeningsbeleid	170	16.745	135	13.298	TBO's	
Landbouwbeleid	98	9.653				
Natuurinclusieve landbouw				-	acquisitie	
Nacht van de Nacht 2015			25	2.463	NMF proj.	
idem			25	2.463	NPL	
Overleg stadsnatuur gemeente Groningen			50	4.925	gem Gron	
idem			17	1.675	NPL	
Eetbare Stad 2018			250	24.625	gem Gron	
idem			50	4.925	NPL	
Meet en eat III				-	acquisitie	
Voedselbossen			200	19.700	Landelijk fonds	
Operatie Steenbreek				-	acquisitie	
subtotaal	698	68.753	942	92.787		
Klimaat en Energie						
Extern overleg Klimaat en Energie	50	4.925				
Actualiteiten Klimaat en Energie	50	4.925				
Klimaat- en Energiebeleid	300	29.550				
Netwerk Klimaat en Energie	30	2.955				
Uitvoering progr. lokale energietransitie			1.130	111.305	prg lok. energietransitie	
Expertteam servicepunten energie			150	14.775	NMF-landelijk	
Windplatform			600	59.100	gem Gron	
Clean Campagne			112	11.032	NOUN	
idem			175	17.238	gemeenten	
idem			23	2.266	NPL	
Energiecampagne Groningen			68	6.698	VNG	
idem			68	6.698	NUON	
Aardbevingsdossier/ Dialoogtafel		-	203	19.996	NCG	
subtotaal	430	42.355	2.529	249.107		
Duurzame bedrijvigheid						
Extern overleg Duurzame Bedrijvigheid	75	7.388				
Actualiteiten Duurzame Bedrijvigheid	75	7.388				
Netwerk Duurzame Bedrijvigheid	30	2.955				
<i>Ecologie en Economie in Balans 3.0</i>		-		-	acquisitie	
<i>Coördinatie Eemsdelta</i>	150	14.775		-		
<i>Detachering ED 2050</i>		-	640	63.040	Prov	
<i>Circulaire economie</i>				-	acquisitie	
subtotaal	330	32.505	640	63.040		
Communicatie en netwerken						
Communicatie algemeen	320	31.520				
Nieuwsbrief, website en sociale media	140	13.790	-	-		
Netwerkversterking en -ondersteuning	90	8.865	-	-		
idem		-	50	4.925	NPL	
subtotaal	550	54.175	50	4.925		
Algemeen						
Projectontwikkeling en begeleiding	360	35.460				
Juridische ondersteuning			150	14.775	NPL	
subtotaal	360	35.460	150	14.775		
TOTAAL	2.368	233.248	4.311	424.634		

* TBO's = Terreinbeherende organisaties

** NMF's proj = St. De Natuur en Milieufederaties, projectfinanciering

*** NPL = Natuur en Milieufederatie, vrij besteedbare bijdrage

Bijlage 1: 2.5 Concrete activiteiten Groene Ruimte

2.5.1 Extern Overleg Groene Ruimte

- Achtergrond:** Afstemming en overleg op nationale en met name op provinciale schaal. Verschillende formele en informele overlegstructuren vormen hiervoor de basis.
- Doel:** Informatie-uitwisseling, afstemming, samenwerking, signalering, netwerkopbouw, inhoudelijke en strategische inbreng.
- Activiteiten:** Deelname aan landelijk Platform Ruimte & Natuur; ambtelijk en bestuurlijk overleg met Provincie, LTO Noord (ad hoc-overleg met Groningse bestuurders), regionale terreinbeherende organisaties en natuurbeschermingsorganisaties, daarnaast samenwerking en afstemming met overige relevante partijen.
- Doelgroep:** Provinciale (en indien nodig landelijke) natuur- en milieuorganisaties, andere maatschappelijke organisaties, Provincie, Ministeries van I&M en EZ, LTO Noord, waterschappen.
- Gewenst resultaat:** Relevante informatie opdoen voor het werk van de NMG. Grote efficiëntie en effectiviteit van het werk door netwerk en coalities. Een sturende rol bij en/of inspiratie opdoen voor (regionale) projectontwikkeling.
- Inzet:** 100 uur budgetsubsidie Provincie.

2.5.2 Actualiteiten Groene Ruimte

- Achtergrond:** Regelmatig zijn er onverwachte ontwikkelingen op het gebied van natuur, landschap, waterkwaliteit en ruimtelijke ontwikkelingen, waarbij het gewenst is dat de NMG snel reageert en zo nodig nadere stappen onderneemt. Daarnaast komen bij de NMG regelmatig vragen binnen over natuur- en landschapskwesties. Het behoort tot de verantwoordelijkheid van de NMG om deze vragen zorgvuldig en adequaat te beantwoorden. Door zulke contacten worden vaak belangrijke ontwikkelingen gesignaleerd die vervolgvragen oproepen.
- Doel:** Inspelen op actualiteiten, ondersteuning van groepen en burgers.
- Activiteiten:** Uitvoeren van concrete acties en opleveren producten rond belangrijke actualiteiten; voorlichting, informatie en advies aan particulieren, natuur- en milieuorganisaties en maatschappelijke groepen.
- Doelgroep:** Lokale natuur- en milieugroepen, particulieren, maatschappelijke organisaties, landelijk en regionale overheden.
- Gewenst resultaat:** Inhoudelijk succes bij actuele zaken. Publiciteit/aandacht in de media voor de (mening van) NMG bij actuele zaken. Een sterke en nauw met de NMG verbonden achterban en met betrokken externe partijen.

Inzet: 130 uur budgetsubsidie Provincie.

2.5.3 Activiteiten natuur- en Landschap

Achtergrond: Uit rapporten, onder meer van het Planbureau voor de Leefomgeving, blijkt dat de biodiversiteit, de natuur- en landschapswaarden in het open cultuurland (twee derde van de oppervlakte van de provincie en met name landbouwgebied), maar ook in de andere Groninger landschapstypen, nog altijd sterk achteruitgaan. Maar ook veranderingen in subsidiestelsels bedreigen het behoud van waardevolle landschapselementen, zoals de houtsingels in het Zuidelijk Westerkwartier. Het verdwijnen van deze elementen leidt tot verarming van landschap en natuur en een verdere achteruitgang van de biodiversiteit.

Wij richten ons er op in 2018 stappen te maken in verduurzaming van de landbouw in Groningen. De NMG zal zich in 2018 inzetten voor een hogere biodiversiteit op het platteland door te werken aan behoud en herstel van landschappelijke elementen en door zich in te spannen voor een natuurvriendelijk beheer van bermen, oevers, akkerranden en weiden met een gevarieerde en bloemrijke vegetatie. Natuurvriendelijk beheer van bermen en oevers zal door de NMG bepleit en gestimuleerd worden bij groenbeheerders zoals Provincie, gemeenten, waterschappen en coöperaties.

Doel: Behoud en herstel van natuur- en landschapswaarden.

Activiteiten: Samenwerking en afstemming tussen verschillende natuurbeschermingsorganisaties (Natuurbeschermingsoverleg Groningen, directeurenoverleg) en coördinatie van gezamenlijke activiteiten; vinger aan de pols bij de verdere uitwerking en uitvoering van het Groenmanifest Groningen en een bijdrage leveren aan de concrete uitwerking van het inspiratiedocument "Landschap Goed voor Elkaar" en convenant Landschap. In het kader van het Landschapsconvenant worden in de verschillende regio's gebiedsbijeenkomsten georganiseerd en projecten gevormd. We nemen actief deel aan deze bijeenkomsten en participeren in projecten wanneer het passend is voor onze taak en rol.

Doelgroep: Provincie, landelijke overheid, agrarische organisaties, natuurorganisaties, en lokale natuurgroepen.

Gewenst resultaat: Verwerving, inrichting en beheer Nationaal Natuurnetwerk Nederland vinden ondanks de bezuinigingen plaats met een gebiedsgerichte aanpak zoals geformuleerd in het Groenmanifest Groningen. Herstel, onderhoud en behoud van het cultuurlandschap vindt ondanks de bezuinigingen plaats op basis van een breed gedragen provinciale visie gebaseerd op het inspiratiedocument Goed voor Elkaar. De groen-blauwe dooradering van Groningen begint zich te vormen tot een netwerk door de provincie heen. De provincie stelt een eigen, daadkrachtig stikstofbeleid vast waarmee in de komende 15 jaar de stikstofdepositie op gevoelige natuurgebieden minimaal gehalveerd

wordt. Vanuit het landschapsconvenant starten meerdere projecten in de hele provincie ter versterking van het landschap, zoals op het gebied van essentaksterfte en agrarisch landschappelijk bouwen.

Inzet: 315 uur, waarvan 145 uur budgetsubsidie Provincie en 170 uur terreinbeherende organisaties.

2.5.4 Netwerkversterking Groene Ruimte

Achtergrond: Het netwerk Groene Ruimte (voorheen netwerk RO) is één van de twee beleidsnetwerken van de NMG. Dit netwerk bestaat uit aangesloten organisaties, deskundigen en andere geïnteresseerden. De discussie en adviezen vanuit het netwerk leveren een belangrijke bijdrage aan de standpuntbepaling rondom ruimtelijke ordeningsthema's. Daarnaast wordt via het netwerk kennisuitwisseling georganiseerd. Het netwerk vormt daarbij een belangrijke bron van lokale kennis.

De NMG zal ook in 2018 verschillende thema-avonden organiseren om de stand van zaken te bespreken, kennis uit te wisselen en/of gezamenlijke stappen voor te bereiden. Ook kan het netwerk door andere partijen worden ingezet om plannen of ideeën direct bij een relevante doelgroep te toetsen. Via het netwerk wordt de kwaliteit van ruimtelijke plannen, nieuw beleid en visies beoordeeld en de vorming ervan beïnvloed.

Doel: Inzet van het netwerk bij standpuntbepaling rondom ontwikkelingen binnen het werkveld groene ruimte. Versterken van de lokale kennis en inbreng in ruimtelijke plannen. Organiseren van kennisuitwisseling. Inzet van het netwerk om (beleids)plannen van tevoren te toetsen.

Activiteiten: Standpuntbepaling rondom groene ruimte-onderwerpen; begeleiden, coördineren en stimuleren van dit netwerk; het netwerk van het vereiste kennisniveau inzake ruimtelijke planvorming voorzien, onder meer door publicaties op onze website; bijdragen aan kennisopbouw en meningsvorming, onder meer door het organiseren van thema-avonden; het begeleiden en coördineren van reacties op plannen; informeren via themanieuwsbrief over groene ruimte-ontwikkelingen.

Doelgroep: aangesloten organisaties, deskundigen, overheden en betrokken burgers.

Gewenst resultaat: Het netwerk levert actief en gestructureerd inbreng voor standpuntbepaling door het bestuur. Diverse bijeenkomsten faciliteren de gewenste kennisdeling en zorgen dat alle partijen op de hoogte zijn en betrokken worden bij RO-ontwikkelingen in Groningen. Het netwerk zet zich actief in om gemeentelijke en provinciale ruimtelijke plannen te beoordelen en daarop inbreng te leveren.

Inzet: 75 uur, waarvan 55 uur budgetsubsidie Provincie en 20 uur Nationale Postcode Loterij.

2.5.5 Ruimtelijke Ordeningsbeleid

- Achtergrond:** Ruimtelijke plannen hebben een grote invloed op natuur, landschap en milieu. Dus ook in 2018 blijft de NMG de ruimtelijke ontwikkelingen in de provincie en de gevolgen voor natuur, landschap en milieu volgen, waar mogelijk meedenken over de inpassing van deze plannen en zo nodig van een reactie voorzien.
Wij blijven ons inzetten voor bescherming en behoud van kleine en karakteristieke landschapselementen, de ruimtelijke voorwaarden en inpassing van nieuwe bedrijven(terreinen) en woningbouwlocaties. Daarnaast denkt de NMG in 2018 mee over de mogelijkheden en inpassing van energielandschappen. Ook de ontwikkelingen in de Eems-Dollardregio blijven onze aandacht vragen. De TenneT hoogspanningsverbinding tussen de Eemshaven en Vierverlaten is een voorbeeld hiervan: een plan met grote invloed op het open landschap en de weidevogels in het gebied. De NMG zal een coördinerende en informerende rol spelen bij de inbreng vanuit aangesloten organisaties op de bestemmingsplannen Buitengebied. Daarbij wil de NMG inhoud geven aan de gezamenlijke inbreng van natuur- en milieuorganisaties.
- Doel:** Een goede uitgangspositie voor natuur, landschap en milieu in de provinciale plannen, ontwikkelopgaven en uitvoeringsprogramma's.
- Activiteiten:** Beoordeling provinciale plannen, coördinatie en afstemming tussen natuur- en milieuorganisaties, zoals opstellen gezamenlijke reactie op plannen en programma's, actief communicatietraject.
- Doelgroep:** Provinciale bestuurders en ambtenaren, lokale natuur- en milieuorganisaties, terreinbeherende organisaties, achterban.
- Gewenst resultaat:** De belangen van landschap, natuur en milieu worden goed geborgd in het provinciaal beleid en worden, mede dankzij gecoördineerde reacties van onze achterban op ontwerpbestemmingsplannen, goed doorvertaald in gemeentelijke plannen. De visie van de NMG draagt bij aan een betere waarborging van natuur-, milieu- en landschapsbelangen provinciale en gemeentelijke plannen en besluiten.
- Inzet:** 305 uur, waarvan 170 uur budgetsubsidie Provincie en 135 uur terreinbeherende organisaties.

2.5.6 Landbouwbeleid

- Achtergrond:** Door schaalvergroting in de landbouw staat de landschappelijke kwaliteit onder druk. Emissies van met name stikstof en fosfaat naar lucht en water bedreigen natuurgebieden en de ecologische hoofdstructuur. Het energiegebruik en uitstoot van broeikasgassen door de landbouw is hoog. Biodiversiteit in landbouwgebieden vermindert gestaag. Bestrijdingsmiddelen spoelen uit naar grond- en oppervlaktewater. De toename in perceelsgrootte resulteert in minder perceelsranden en sloten. Het organische stof gehalte in de bodem

daalt, grondprijzen zijn hoog, op bepaalde plekken in Groningen daalt de bodem (veenoxidatie, gaswinning) of treedt verzilting op. Ondanks de schaalvergroting gaat het economisch niet beter met boeren en is de werkdruk extreem hoog. Marges zijn laag, en prijzen zijn instabiel.

Samen met de provincie en LTO Noord streeft NMG naar verduurzaming van de landbouw. Gezocht wordt naar beleidsmatige mogelijkheden om verduurzaming van de landbouw te stimuleren.

- Doel: Een duurzaamheidsprong in de Groningse landbouw realiseren.
- Activiteiten: Het leveren van een bijdrage aan de verduurzaming van de landbouw in de provincie Groningen door het stimuleren van draagvlak en bewustwording.
- Gewenst resultaat: Een breed gedragen provinciaal beleid dat verduurzaming in de landbouw effectief stimuleert.
- Inzet: 98 uur bijdrage budgetsubsidie Provincie.

2.5.8 Natuurinclusieve landbouw

Achtergrond: De afgelopen decennia is de oppervlakte natuurgebied in Nederland fors gegroeid. Maar de nieuwe natuurgebieden kunnen de achteruitgang van de biodiversiteit op het platteland niet compenseren: ook in Groningen loopt de biodiversiteit nog altijd hard achteruit. Intensivering van de landbouw speelt hierin een grote rol. Bijna 80% van de grond in de provincie wordt agrarisch gebruikt. In dialoog met LTO, de provincie, agrarische collectieven en met inbreng van organisaties uit onze achterban willen wij zoeken naar mogelijkheden om nieuwe agrarische verdienmodellen, die meer rekening houden met en bijdragen aan natuur, landschap en biodiversiteit, te stimuleren. We haken daarbij aan bij het traject van natuurinclusieve landbouw van de provincie.

- Doel: De ontwikkeling van natuurinclusieve landbouw stimuleren in Groningen.
- Gewenst resultaat: De agrarische sector, de natuurbeschermingsorganisaties en de provincie krijgen een beter beeld van de mogelijkheden en knelpunten in de relatie tussen agrarische ontwikkelingen en natuur op het platteland. De agrarische sector en de natuurbeschermingsorganisaties doen praktische aanbevelingen aan de provinciale en gemeentelijke overheden ter stimulering van natuurinclusieve landbouw. Inwoners van Groningen raken actief betrokken bij natuurinclusieve landbouw als consumenten en als inwoners die betrokken zijn bij hun leefomgeving. Van een containerbegrip wordt natuurinclusieve landbouw een beweging waarin betrokkenen weten wat er speelt, de urgentie zien voor verandering, en gezamenlijk optrekken om natuurinclusieve maatregelen te treffen in de hele provincie.
- Inzet: Nader te bepalen.

2.5.9 Nacht van de Nacht 2018

- Achtergrond:** Het thema 'duisternis' is de afgelopen jaren met succes door de samenwerkende Natuur en Milieufederaties opgepakt. In Groningen blijkt de aandacht voor deze oerkwaliteit groot. Ook beleidsmatig bestaat er steeds meer interesse voor het behoud van duisternis. Maar ook hier, waar het relatief gezien donkerder is dan in andere regio's, blijkt het behoud van de duisternis allerminst zeker. De afgelopen jaren heeft de NMG elk jaar de Nacht van de Nacht gecoördineerd om het belang van duisternis onder de aandacht te brengen van een breed publiek. Ieder jaar groeit de belangstelling van inwoners, bestuurders, beleidsmakers en media.
- Doel:** Het thema 'duisternis' blijft hoog op de beleidsagenda van overheden staan. Groningen blijft 's nachts één van de donkerste provincies van Nederland. Het belang van duisternis onder de aandacht brengen bij een breed publiek.
- Activiteiten:** De NMG stimuleert aangesloten organisaties, gemeenten en andere partijen om (publieks)activiteiten te organiseren en/of zelf de verlichting te doven. Via eigen kanalen, kanalen van partners en diverse media, brengen we de activiteiten en de boodschap van de Nacht van de Nacht breed onder de aandacht.
- Doelgroepen:** Aangesloten organisaties, overheden, bedrijven en inwoners van Groningen.
- Gewenst resultaat:** In de provincie Groningen zijn minimaal 15 activiteiten rond het thema 'duisternis' georganiseerd. Deze activiteiten hebben in totaal minimaal 500 deelnemers. Aan de Nacht van de Nacht is minimaal 5 keer aandacht besteed in de media.
- Inzet:** 50 uur, waarvan 25 uur Natuur en Milieufederaties en 25 uur Nationale Postcode Loterij.

2.5.10 Overleg stadsnatuur gemeente Groningen

- Achtergrond:** De NMG coördineert het overleg tussen de stadse groengroepen en de gemeente voor de afstemming over en gezamenlijk inbreng op gemeentelijk beleid en nieuwe ontwikkelingen.
- Doel:** De NMG voorziet in de behoefte aan coördinatie, ondersteuning, informatievoorziening en deskundigheidsinbreng bij groene groepen en netwerken in de gemeente Groningen, politici, ambtenaren en burgers binnen de gemeente, teneinde natuur- en milieubelangen geïntegreerd te krijgen in het gemeentelijk beleid.
- Activiteiten:** Coördinatie overleg stadse groen groepen, deskundigheidsinbreng en advisering op gemeentelijke thema's en actualiteiten.

Gewenst resultaat: Er is een goed gecoördineerd en constructief overleg tussen groene groepen en de gemeente Groningen, bestaande netwerken zijn gevestigd en uitgebreid, actuele kwesties op het gebied van natuur en milieu zijn goed afgestemd, stadse groengroepen hebben hun inbreng kunnen leveren en het standpunt van de stadse groengroepen is goed bekend bij de gemeente Groningen.

Inzet: 67 uur, waarvan 50 uur gemeente Groningen en 17 uur Nationale Postcode Loterij.

2.5.11 Voedselbos: bos van de toekomst.

Achtergrond: Voedselbossen zijn een relatief nieuwe vorm van 'natuur-inclusieve landbouw' maar wint in Nederland sterk aan populariteit. Voedselbossen worden steeds vaker ingezet om gedegradeerde landbouwgronden op een duurzame wijze weer productief te maken. Voedselbossen kunnen in Nederland op een ecologische, sociale en economische manier bijdragen aan duurzame (stads-)landbouw en innovatief natuurbeheer.

Doel: Er zijn wereldwijd genoeg voorbeelden van relatief kleinschalige, maar zeer succesvolle voedselbossen. Met dit project willen wij ervoor zorgen dat voedselbossen in de toekomst ook op grotere schaal worden omarmd en toegepast. Om daar te komen moeten we wetenschappelijke onderbouwing krijgen voor de sociale, ecologische en economische winsten die te halen zijn, om zo de consument, producent en beleidsmaker laten zien dat voedselbossen grote voordelen bieden ten opzichte van conventionele landbouw. Dit project zorgt voor die wetenschappelijke onderbouwing en dat praktische bewijs, en kan zo een belangrijke bijdrage leveren aan de wereldwijde transitie richting een duurzaam productie- en consumptiemodel. De noordelijke Natuur en Milieufederaties hebben dit project geïnitieerd. Het doel is om in Groningen, Drenthe en Friesland op 9 pilotlocaties voedselbossen aan te planten en een Community of Practice op te richten.

Activiteiten: De NMG faciliteert het aanplanten van het voedselbos bij de Groningse locatie, maakt promotie voor voedselbossen, regelt excursies om grondeigenaren te enthousiasmeren, en ontwikkelt een kennisplatform met de voorlopers.

Doelgroepen: Consumenten, boeren, bedrijven, scholen en overheden.

Gewenste resultaat: Een goed gecoördineerd leernetwerk samen met alle voedselbosinitiatiefnemers, daarnaast het aanleggen van zo'n 15 hectare voedselbos gelegen in de drie noordelijke provincies. Deze bossen zullen op verschillende grondtypes aangelegd worden, waardoor er een gedegen onderzoek betreffende de ecologische, economische en sociale impact van de verschillende voedselbossen kan plaatsvinden. Een ander resultaat is dat consumenten in het noorden bekend zullen zijn met voedselbossen.

Inzet: 900 uren van fonds met een looptijd van 5 jaar (200 uren in 2018), we zijn in overleg met het fonds.

2.5.12 Meet and Eat III

Achtergrond: Ons voedselsysteem is onderdeel van een wereldwijd voedselsysteem. Om op termijn de wereldbevolking te voorzien van voldoende, gezond voedsel en de aarde leefbaar te houden is een omslag nodig naar een andere manier van voedsel produceren en consumeren. Er zijn veranderingen nodig in de gehele keten en op verschillende schaalniveaus. Van deze transitie zullen mensen, milieu en economie profiteren.

Doel: We willen in Groningen en Drenthe een bijdrage leveren aan de noodzakelijke versnelling van de duurzame voedseltransitie. Een eerste stap daartoe was diverse actoren samenbrengen. Met hen hebben we verkend hoe we het voedselsysteem op Noord-Nederlandse schaal verder kunnen verduurzamen. We willen het netwerk blijven samenbrengen en vindbaar maken voor elkaar en voor nieuwe (te ontwikkelen) initiatieven op het gebied van voedselverduurzaming.

Activiteiten: We gaan opnieuw bijeenkomsten organiseren onder de noemer 'Meet and Eat' om het netwerk en het werkveld in Groningen en Drenthe te blijven verkennen en te verbinden. Deze bijeenkomsten zijn gericht op verschillende partijen, die zich bezig (willen) houden met het verduurzamen van het voedselsysteem, ze zijn voorzien van inspirerende lezingen, workshops en proeverijen, waarbij de deelnemers met elkaar in contact worden gebracht en geïnspireerd en waarin ze samen discussiëren en werken aan een voedselagenda voor de verduurzaming van de Noord-Nederlandse voedselproductie en -consumptie. Elke Meet & Eat heeft een ander thema, bijvoorbeeld: ondernemen met groene eiwitten, kansen van de vergroeningsagenda voor akkerbouwers, inspiratie van de boon, gesloten voedselkringlopen in de provincie, voedselverspilling tegengaan, insecten als alternatief voor vlees.

Doelgroepen: Ondernemers, bedrijven, consumenten, kennisinstellingen, beleidsmedewerkers en boeren.

Inzet: Nog te verwerven.

2.5.13 Eetbare stad 2018

Achtergrond: In 2009 is het concept van Groningen Eetbare Stad door de Natuur en Milieufederatie Groningen ontwikkeld en samen met de gemeente Groningen uitgerold. Intussen wordt het idee door Stadgers en in de gemeentelijke organisatie enthousiast ontvangen en breed geïmplementeerd. De afgelopen jaren zijn meer dan 75 kleine en grote participatieprojecten ontstaan. De Natuur en Milieufederatie is niet meer nodig als aanjager van het project maar heeft wel een belangrijke rol in het verzorgen van de publiciteit rondom de Eetbare

Stad. De laatste jaren is de NMG bovendien van mede-initiator steeds meer tot netwerkbouwer en -beheerder geworden van een grote groep geïnteresseerden. We vinden het belangrijk deze netwerken in stand te houden en verder te ontwikkelen.

Doel: Het enthousiasme van bestaande initiatieven vasthouden en hen een platform bieden om hun ervaringen onderling te delen en hun inhoudelijke kennis te verbreden.

Activiteiten: Er worden een aantal bijeenkomsten georganiseerd. Daarnaast worden er communicatiemiddelen ingezet om het netwerk te ondersteunen. Onder andere nieuwsbrieven, Facebook, nieuwsberichten en een website.

Gewenst resultaat: Het netwerk is goed ondersteund en is tevreden met de communicatie.

Inzet: 300 uur, waarvan 250 uur gemeente Groningen en 50 uur Nationale Postcode Loterij.

2.5.4 Operatie Steenbreek

Achtergrond: Het doel van de actie Operatie Steenbreek is om de burgers te enthousiasmeren om hun tuin te vergroenen. De negatieve gevolgen van verstening worden daarbij onder de aandacht gebracht. Denk hierbij aan een versterking van de effecten van klimaatverandering. Tijdens de hoosbuien – waar we steeds vaker mee te maken hebben - moet het regenwater snel worden afgevoerd om overlast te overkomen. Dit betekent een enorme druk op het riool. Daarnaast versterkt de verstening het stedelijk hitte-eiland effect. Een ander belangrijk negatief effect van betegelde tuinen is een afbreuk van de biodiversiteit. Minder groen in de tuin betekent minder vogels, insecten en andere dieren. Burgers die hun tuin vergroenen leveren een belangrijke bijdrage aan de leefbaarheid van hun buurt. Zeker als men bedenkt dat plusminus 40% van de stedelijke oppervlakte in bezit is van particulieren.

Doel: Inwoners van de stad Groningen met een tegeltuin (>80% bedekt met tegels) enthousiasmeren om hun tuin te vergroenen. In het algemeen de inwoners van de stad Groningen bewust maken van de negatieve gevolgen van verstening en de voordelen en mogelijkheden om hun omgeving te vergroenen.

Activiteiten: Coördineren van de samenwerking Operatie Steenbreek in Groningen met stadse groengroepen, eco-hoveniers en de gemeente. Gezamenlijk opstellen van het actieprogramma Operatie Steenbreek met daarop verschillende activiteiten uitgevoerd door verschillende organisaties in Groningen. Nieuwe partijen benaderen en stimuleren om actief te worden voor Operatie Steenbreek. Het meedenken aan en het opzetten en uitvoeren van Operatie Steenbreek activiteiten. Het breed communiceren over Operatie Steenbreek en de uitgevoerde activiteiten.

Doelgroepen: Inwoners van Groningen, MKB.

Gewenst resultaat: De beweging Operatie Steenbreek in Groningen is verder verbreed. Er is in de media veel aandacht voor Operatie Steenbreek en de uitgevoerde projecten. Het netwerk stimuleert en inspireert elkaar en andere organisatie om een breed pallet aan Operatie Steenbreek activiteiten uit te voeren. Inwoners van Groningen zijn zich beter bewust van de negatieve gevolgen van verstening en de voordelen en mogelijkheden van het vergroenen van hun tuin. Inwoners en MKB vergroenen hun tuin-/bedrijfsomgeving.

Inzet: Nog te verwerven.

Bijlage 2 3.5 Concrete activiteiten Klimaat en Energie

3.5.1 Extern overleg Klimaat en energie

- Achtergrond:** Veel verschillende maatschappelijke organisaties, overheden, kennisinstellingen en belangenorganisaties organiseren activiteiten op het gebied van klimaat en energie. Dit vereist afstemming en overleg op landelijke en provinciale schaal, zowel extern als intern. Verschillende formele en informele overlegstructuren vormen hiervoor de basis.
- Doel:** Informatie-uitwisseling, afstemming, samenwerking, signalering, netwerkopbouw, inhoudelijke en strategische inbreng.
- Activiteiten:** Bijdrage en deelname aan relevante provinciale, regionale en landelijke overleggen. Het organiseren, bijdragen en deelnemen aan incidentele overleggen met andere relevante organisaties. Verbinden van partijen en activiteiten die hetzelfde nastreven.
- Doelgroep:** Provinciale en landelijke natuur- en milieuorganisaties, overheden, bedrijfsleven, kennisinstellingen.
- Gewenst resultaat:** Sturende rol bij en/of inspiratie opdoen voor (landelijke) projectontwikkeling; relevante informatie opdoen voor het werk van de Natuur en Milieufederaties; grote efficiëntie en effectiviteit van het werk door netwerk en coalities.
- Inzet:** 50 uur budgetsubsidie Provincie.

3.5.2 Actualiteiten Klimaat en energie

- Achtergrond:** Regelmatig komen bij de NMG vragen binnen over klimaatbeleid en energievraagstukken. Het behoort tot de verantwoordelijkheid van de NMG om deze vragen zorgvuldig en adequaat te beantwoorden. Door dergelijke contacten worden vaak belangrijke ontwikkelingen gesignaleerd die vervolgactiviteiten oproepen. Daarnaast zijn er regelmatig onverwachte ontwikkelingen die niet zijn voorzien in het Werkplan, waarbij het echter wel gewenst is dat de NMG snel reageert en zo nodig nadere stappen onderneemt.
- Doel:** Volgen van en inspelen op actualiteiten, ondersteuning van burgers en groepen.
- Activiteiten:** Voorlichting, informatie en ondersteuning aan particulieren, natuur- en milieuorganisaties en maatschappelijke groepen; uitvoeren van concrete acties rond belangrijke actualiteiten.
- Doelgroep:** Lokale natuur- en milieugroepen, particulieren, maatschappelijke organisaties, overheden, bedrijfsleven.
- Gewenst resultaat:** Een sterke en nauw met de NMG verbonden achterban; inhoudelijk succes bij actuele zaken; publiciteit/aandacht in media voor de (mening van) NMG bij actualiteiten.

Inzet: 50 uur budgetsubsidie Provincie.

3.5.3 Klimaat- en Energiebeleid

- Achtergrond:** Klimaatverandering en daaraan gekoppeld energietransitie zijn belangrijke maatschappelijke thema's. Vanwege het relatief grote aandeel van de provincie Groningen in de Nederlandse energieproductie ligt juist hier een verantwoordelijkheid om energietransitie te bevorderen. De NMG speelt een grotere rol aan de voorkant van de energietransitie en zet zich daarbij in voor voldoende participatiemogelijkheden en een weloverwogen en afgestemde locatiekeus en inpassing.
- Doel:** Het realiseren van de beleidsmatige randvoorwaarden voor versnelling van energietransitie en CO₂-reductie in Groningen.
- Activiteiten:** Gemeenten, provincie en initiatieven steunen met advies en expertise op het gebied van duurzaamheid en inpassing, maar aanjager zijn van duurzame energieprojecten. Mee-ontwikkelen van provinciaal en gemeentelijk energiebeleid. De NMG wil daarbij meer aandacht vragen voor het belang van participatie in zonne- en windenergieprojecten om het draagvlak te vergroten. Het organiseren van expertise uit ons netwerk ten behoeve van een afgewogen besluitvorming. Het uitvoeren van concrete acties rond belangrijke actualiteiten.
- Doelgroep:** Lokale natuur- en milieugroepen, particulieren, maatschappelijke organisaties, overheden en bedrijfsleven.
- Gewenst resultaat:** Provinciaal en gemeentelijk klimaat- en energiebeleid in Groningen dat de randvoorwaarden creëert voor versnelling van energietransitie en CO₂-reductie.
- Inzet:** 300 uur budgetsubsidie Provincie.

3.5.4 Netwerk Klimaat en Energie

- Achtergrond:** De NMG heeft een groot (ongestructureerd) netwerk van organisaties en personen die actief zijn op het terrein van klimaat en energie. Dit netwerk bestaat enerzijds uit inwoners van de provincie Groningen die gezamenlijk aan de slag gaan met duurzame energie en anderzijds uit bedrijven, maatschappelijke organisaties, overheden en kennisinstellingen. Het netwerk resulteert in samenwerkingsverbanden, partnerschappen en concrete samenwerking op projectniveau. Ook in 2018 wil de NMG dit netwerk inzetten om partners in de keten met elkaar te verbinden om zodoende duurzame energieprojecten te helpen realiseren.
- Doel:** Een levendig en productief netwerk van overheden, bedrijven, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties. Het ontwikkelen

van effectieve samenwerkingsprojecten op het gebied van energiebesparing, energietransitie en voorlichting over energiebeleid.

- Activiteiten: Het vormen van samenwerkingsrelaties, het organiseren van bijeenkomsten, initiatie, (mede)ontwikkeling en uitvoering van concrete samenwerkingsprojecten en gezamenlijke kennisopbouw.
- Doelgroep: Bedrijven, Provincie en gemeenten in Groningen, kennisinstellingen, lokale energie-initiatieven en maatschappelijke organisaties.
- Gewenst resultaat: De NMG is actief als initiator en coördinator van samenwerkingsrelaties bij duurzame energieprojecten en versterkt de relatie met bestaande samenwerkingspartners.
- Inzet: 30 uur, budgetsubsidie Provincie.

3.5.5 Uitvoering programma Lokale Energietransitie

- Achtergrond: Om de aangetaste leefbaarheid in het aardbevingsgebied weer een nieuwe impuls te geven, is de NMG vanuit de Dialoogtafel als kartrekker aangewezen om het programma Lokale Energietransitie op te zetten en uit te voeren. Het programma is tot stand gekomen na consultering van het programmateam bestaande uit LTO, gemeenten, Provincie, Groninger Dorpen, Groninger Bodem Beweging, woningcorporaties, Groninger Energie Koepel, Grunneger Power en het Economic Board. Het programma is in 2015 vastgesteld door de Dialoogtafel. De NCG heeft het programma overgenomen, waarna in 2016 is gestart met de uitvoering ervan. In het programma zijn actielijnen benoemd. Voor elke actielijn uit het programma is een partij aangewezen als projectcoördinator. De NMG coördineert de actielijnen 'Servicepunt Lokale Energie Voorwaarts' en 'Startsubsidie voor energiecollectieven'. Doel van beide actielijnen is om startende energie-initiatieven te stimuleren en ondersteunen. In de uitvoering van dit programma wordt er vanuit het Servicepunt een nauwe samenwerking opgezet met het programmateam en de trekkers van de andere NCG-leefbaarheidsprogramma's. Daarnaast voert de NMG ook werkzaamheden uit onder professionele ondersteuning. Dit zijn vaak complexe projecten in aardbevingsgebied die extra ondersteuning en kennis nodig hebben. Het betreft hier voornamelijk projecten waar een coöperatie met windenergie aan slag wil of wil aansluiten bij een groot energieproject van een andere ontwikkelaar.
- Doel: Met dit programma wil de NMG lokale energiecollectieven in het aardbevingsgebied naar een niveau brengen waarin ze daadwerkelijk een bijdrage kunnen leveren aan het zelfvoorzienend krijgen van bewoners in hun energiebehoefte.
- Activiteiten: We beantwoorden eerstelijns vragen en zetten vragen die meer uitwerking en maatwerk vergen uit in ons netwerk. Daarnaast bieden we kennis en ondersteuning, organiseren we bijeenkomsten en brengen ze in contact met derden zoals overheden en bedrijven. We

ondersteunen energiecollectieven zowel inhoudelijk als financieel met een startsubsidie.

Doelgroep: Lokale energiecollectieven met name in het aardbevingsgebied.

Gewenst resultaat: Het ontwikkelen van lokale energieprojecten waarbij we zorgdragen voor voldoende participatie, draagvlak, en inpassing in de omgeving.

Inzet: Totaal 1130 uur programma Lokale Energietransitie van de Provincie.

3.5.6 Expertteam servicepunten energie

Achtergrond: Iedere Natuur en Milieufederatie ondersteunt in haar eigen provincie lokale energie-initiatieven. Landelijk is een expertteam opgezet om de positie van deze servicepunten te verstevigen. Dat doet zij onder andere door landelijke profilering van het werk van de servicepunten, het ontwikkelen van producten en diensten ten behoeve van het werk in de regio en het organiseren van online en offline kennisuitwisseling tussen de medewerkers van de federaties. Daarnaast ondersteunt zij de organisatie van regionale bijeenkomsten. De Natuur en Milieufederatie Groningen is deelnemer aan dit expertteam.

Doel: De profilering van de energieservicepunten en ondersteunen van de regionale trekkers om onze bijzondere positie t.o.v. energiegroepen te behouden en versterken.

Activiteiten: Ondersteunen van de landelijke netwerkdirecteur in acquisitie. Landelijk dossierbeheer op diverse energie-thema's. Bijhouden en verbeteren van het energieportfolio van de NMFs op www.energie-initiatief.nl. Productontwikkeling. Online beschikbaar stellen van projecten, producten en tools ontwikkeld door de verschillende federaties. Organiseren interne bijeenkomsten voor strategiebeoordeling en kennisuitwisseling. (Mede-)organiseren van regionale bijeenkomsten extern.

Doelgroep: Provinciale Natuur en Milieufederaties, netwerk rond lokale energiecollectieven.

Inzet: 150 uur Natuur en Milieufederaties.

3.5.7 Windplatform Groningen

Achtergrond: De gemeente Groningen wil voor haar inwoners aan de slag met het realiseren van windenergieprojecten. Hiertoe zal een Windplan voor de gemeente Groningen worden opgesteld op basis van de ambities en uitgangspunten uit het werkplan 'Groningen Geeft Energie 2015-2018' aangevuld met die van het 'Masterplan Groningen Energieneutraal 2035'. Het Windplan zal worden gepresenteerd op het daarvoor op te richten Windplatform.

- Activiteiten:** De lokale organisaties Coöperatieve Vereniging Grunneger Power (GP) en Natuur en Milieufederatie Groningen (NMG) willen tezamen met de gemeente Groningen de mogelijkheden voor het opwekken van duurzame energie met behulp van windmolens nader verkennen, voorbereiden en bereikbaar maken voor Stadgers, bewoners provincie Groningen, belangenorganisaties en lokale ondernemers. De nog te realiseren windprojecten kunnen uiteenlopen van het plaatsen van kleine windmolens voor wijkinitiatieven in een pilotstudie tot het oprichten van windmolens op gemeentelijke gronden/energielandschappen met een productiecapaciteit van > 2 MW. Kenmerkend voor alle deze projecten is dat burgers en lokale bedrijven zelf willen investeren in lokale windprojecten, maar ook dat de kennis en kunde bij burgers en gemeenten ontbreekt om grootschalige energieprojecten te ontwikkelen. Om te komen tot realisatie van deze collectieve windprojecten is het van belang dat er een platform is waar burgers en andere stakeholders terecht kunnen met vragen, bezwaren/klachten, ideeën en om te participeren. Het platform kiest gezamenlijk partijen die windprojecten kunnen ontwikkelen en realiseren, maar blijft zelf aan tafel bij de stakeholders.
- Doelgroep:** Overheden, burgers, lokale bedrijven en organisaties, ontwikkelaars.
- Gewenst resultaat:** Een uitgebreide verkenning naar windenergie in de gemeente Groningen die een 'go' of 'no go' oplevert.
- Inzet:** 600 uur gemeente Groningen.

3.5.8 CleanCampagne

- Achtergrond:** In 2015 is door de Omgevingsdienst en de NMG het ontzorgingsprogramma *€nergiek Toezicht* opgezet, om bedrijven te stimuleren energie te besparen. In samenwerking met de gemeente Leek is de aanpak in praktijk getoetst. Dit heeft waardevolle ervaringen en verbeterpunten opgeleverd. Op basis van de pilot in Leek heeft de Provincie besloten het toezichtdeel zelf verder op te pakken, los van het ontzorgingstraject. Dit doet zij in samenwerking met de ODG. *€nergiek Toezicht* heeft ons laten zien dat de ontzorging die we bedrijven bieden aanleiding voor hen is om met energiebesparing aan de slag te gaan. Toezicht is in de meeste gevallen niet direct nodig en kan ook weerstand geven. De NMG wil met een positieve aanpak ondernemers helpen hun bedrijf te verduurzamen. Dit doen we onder de naam CleanCampagne. We stemmen onze activiteiten goed af met de Provincie en ODG. In 2017 zijn we gestart met de CleanCampagne. Deze loopt door in 2018. We willen uiteindelijk in 5 gemeenten aan de slag.
- Doel:** We willen de bewustwording bij bedrijven vergroten en maken ze enthousiast over de kansen en mogelijkheden m.b.t. energiebesparing binnen hun bedrijf en de voordelen voor de eigen bedrijfsvoering; We motiveren en ondersteunen bedrijven om minimaal te voldoen aan de wettelijke verplichting aangaande energiebesparing, maar vooral om ze nog een stap extra te laten zetten.

Activiteiten:	Bedrijven laten zien wat de mogelijkheden zijn. Helpen van bedrijven met het opstellen van een plan van aanpak. Belonen van bedrijven die goed bezig zijn. Tonen van goede voorbeelden.
Doelgroep:	MKB-bedrijven.
Inzet:	NUON Duurzaamheidsfonds: 112 uur, Nationale Postcode Loterij: 23 uur, nog te verwerven projectsubsidie: 175 uur gemeenten.

3.5.9 Energiecampagne

Achtergrond:	De VNG-ondersteuningsstructuur wil inwoners op een grootschalige en onafhankelijke wijze begeleiden bij het treffen van energiebesparende maatregelen. In Groningen zijn alle gemeenten daartoe de samenwerking aangegaan met een samenwerkingsverband bestaande uit de Natuur en Milieufederatie Groningen, Bouwend Nederland, Uneto VNI, KAW Architecten en SLIM Wonen met Energie. Dit heeft geresulteerd in een online Energieloket en diverse campagnes, waaronder de Warmtetour. De website www.energieloket-groningen.nl is het startpunt voor particuliere woningeigenaren met vragen over energiebesparing en -opwekking. De NMG organiseert in samenwerking met de andere partners een offline energiecampagne om het Energieloket naar de mensen toe te brengen en ze te verleiden om actie te ondernemen. Bij de uitvoering van de campagne wordt nauw samengewerkt met de gemeenten en lokale energie-initiatieven. De uitvoering is gestart in 2017 en loopt door in 2018.
Doel:	Het via een campagne grootschalig stimuleren van energiebesparing bij particuliere woningbezitters in Groningen door het actief betrekken van woningeigenaren, onder andere via bestaande georganiseerde groepen.
Doelgroep:	Particuliere woningeigenaren, lokale energiecollectieven en inwoners van specifiek te benoemen wijken en dorpen.
Inzet:	Te verwerven projectsubsidie: 136 uur, waarvan 68 VNG ondersteuningsstructuur en 68 uur NUON Duurzaamheidsfonds.

3.5.10 Aardbevingsdossier en Groninger Gasberaad

Achtergrond:	De Natuur en Milieufederatie Groningen vertegenwoordigt de Groningse natuur- en milieuorganisaties in het Groninger Gasberaad, de Maatschappelijke stuurgroep van de NCG en de stuurgroep Leefbaarheid in het aardbevingsdossier. Deze overleggroepen zijn ingesteld naar aanleiding van de aardbevingssschade die samenhangt met de gaswinning in Groningen en vervangen de Dialoogtafel. De NMG levert namens de Groningse natuur- en milieuorganisaties inbreng op de onderwerpen verduurzaming van woningen, het verbeteren van leefbaarheid in het gebied en het stimuleren van lokale energieopwekking.
--------------	---

- Doel:** Het vinden van een betere balans tussen lusten en lasten van gaswinning in Groningen. Draagvlak voor de programma's die vastgesteld zijn door de NCG de Groningse natuur- en milieuorganisaties.
- Activiteiten:** De NMG neemt deel aan zittingen en bijeenkomsten van het Groninger Gasberaad, de Stuurgroep Leefbaarheid en de NCG. Het organiseren van een periodiek achterbanberaad met de partijen die zich door de NMG laten vertegenwoordigen, met het oog op verkrijgen van inhoudelijke input en het verwerven van draagvlak voor de programma's die door de NCG worden opgesteld. Het inhoudelijk meedenken in, beoordelen van en kritisch volgen van het Meerjarenprogramma van de NCG en daaruit voortkomende regelingen. Bijdragen aan communicatie over de onderwerpen die aan de orde zijn. Deelname aan werkgroepen en stuurgroepen van de NCG.
- Doelgroepen:** Natuur- en milieuorganisaties die actief zijn in Noordoost-Groningen, de bevolking van Noordoost-Groningen, de NCG, de andere deelnemers aan het Groninger Gasberaad.
- Gewenst resultaat:** De thema's leefbaarheid (waaronder natuur en landschap), duurzame energie, energiebesparing en een veilige woonomgeving staan op de agenda van het Groninger Gasberaad en de NCG. Het Groninger Gasberaad geeft een belangrijke impuls aan de kwaliteit van de leefomgeving en duurzame economische ontwikkeling in Noordoost-Groningen.
- Inzet:** 203 uur budgetsubsidie NCG.

Bijlage 3 4.5 Concrete activiteiten Duurzame bedrijvigheid

4.5.1 Extern overleg Duurzame Bedrijvigheid

- Achtergrond: Afstemming en overleg op nationale en met name op provinciale schaal. Verschillende formele en informele overlegstructuren vormen hiervoor de basis.
- Doel: Informatie-uitwisseling, afstemming, samenwerking, signalering, netwerkopbouw, inhoudelijke en strategische inbreng.
- Activiteiten: Bijdrage en deelname aan relevante regionale en landelijke overleggen binnen het samenwerkingsnetwerk, organiseren van, bijdragen aan en deelnemen aan incidentele overleggen met andere relevante organisaties.
- Doelgroep: Provinciale en landelijke natuur- en milieuorganisaties, provincie Groningen, gemeenten in Groningen, bedrijfsleven, bijvoorbeeld Groningen Seaports, SBE, de NOM en individuele bedrijven.
- Gewenst resultaat: Sturende rol bij en/of inspiratie opdoen voor (landelijke) projectontwikkeling. Relevante informatie opdoen voor het werk van de NMG. Grote efficiëntie en effectiviteit van het werk door netwerk en coalities.
- Inzet: 75 uur budgetsubsidie Provincie.

4.5.2 Actualiteiten Duurzame Bedrijvigheid

- Achtergrond: Vaak komen bij de NMG vragen binnen over milieukwesties die gerelateerd zijn aan het functioneren van bedrijven en de ontwikkeling van bedrijventerreinen. Het behoort tot de verantwoordelijkheid van de NMG deze vragen zorgvuldig en adequaat te (doen) beantwoorden. Daarnaast zijn er regelmatig onverwachte ontwikkelingen, waarbij het gewenst is dat de NMG snel reageert en nadere stappen onderneemt. Er zijn bedrijven die in een vroeg stadium contact zoeken met de NMG om te praten over plannen en ontwikkelingen. De NMG ziet dit als een positieve ontwikkeling en wil daarvoor beschikbaar zijn.
- Doel: Inspelen op actualiteiten, ondersteuning van burgers, groepen en sturing geven aan de ontwikkelingen bij bedrijven.
- Activiteiten: Overleg met bedrijven, overheden en plaatselijke groepen; ondersteuning en informatievoorziening aan burgers en groepen bij vergunningverlening en -handhaving en het uitvoeren van concrete acties rond belangrijke actualiteiten.
- Doelgroep: Bedrijven, overheden, burgers, lokale natuur- en milieuorganisaties.
- Gewenst resultaat: Een sterke en nauw met de NMG verbonden achterban. Inhoudelijk succes bij actuele zaken. Publiciteit/aandacht in de media voor de (mening van) NMG bij actuele zaken. Sturing bij bedrijven inzake natuur- en milieurelevante zaken.

Inzet: 75 uur budgetsubsidie Provincie.

4.5.3 Netwerk Duurzame Bedrijvigheid

Achtergrond: De NMG heeft in de provincie Groningen een netwerk opgebouwd van organisaties en personen die actief zijn op het terrein van het zogenoemde 'grijze milieu': de kwaliteit van water, bodem en lucht, mede in samenhang met industrie en andere bronnen van verontreiniging. Dit netwerk bestaat enerzijds uit inwoners van de provincie Groningen en anderzijds uit bedrijven, maatschappelijke organisaties, overheden en kennisinstellingen. Het netwerk resulteert in samenwerkingsverbanden, partnerschappen en concrete samenwerking op projectniveau. Ook in 2018 wil de NMG dit netwerk inzetten om partners in de keten met elkaar te verbinden om zodoende de kwaliteit van water, bodem en lucht te verbeteren.

Doel: Een productief netwerk van overheden, bedrijven, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties. Het ontwikkelen van effectieve samenwerkingsprojecten op het gebied van de kwaliteit van het milieu in Groningen.

Activiteiten: Het vormen van samenwerkingsrelaties, het organiseren van bijeenkomsten, initiatie, (mede)ontwikkeling en uitvoering van concrete samenwerkingsprojecten en gezamenlijke kennisopbouw.

Doelgroep: Bedrijven, Provincie en gemeenten in Groningen, kennisinstellingen, en maatschappelijke organisaties.

Gewenst resultaat: De NMG is actief als initiator en coördinator van samenwerkingsrelaties en versterkt de relatie met bestaande samenwerkingspartners.

Inzet: 30 uur, budgetsubsidie Provincie.

4.5.4 Ecologie en Economie in Balans

Achtergrond: Sinds jaren is het platform Ecologie en Economie in Balans (E&E) een waardevolle plek waar bedrijfsleven en natuurorganisaties elkaar ontmoeten. Door met elkaar te delen wat ons bezig houdt en elkaars belangen te bespreken is er al veel wederzijds begrip ontstaan. Partijen weten elkaar beter te vinden en treden in een vroeg stadium met elkaar in dialoog. Zo kunnen conflicten en meningsverschillen sneller bespreekbaar gemaakt worden en de zoektocht naar mogelijke oplossingen beginnen.

Doel: Het realiseren van een duurzame en integrale samenwerking tussen partijen om de ontwikkeling van zowel de ecologie als ook de economie tot stand te brengen. Het verbinden van tegengestelde belangen middels een programmatische ondersteuning is daar een essentieel onderdeel in. Het in stand houden van de platformfunctie van E&E om te blijven voorzien in die behoefte.

- Activiteiten:** Het gezamenlijk uitzetten van onderzoeksvragen die voortkomen uit de projectgroep E&E in Balans, het coördineren van de inbreng van natuur- en milieuorganisaties, het opbouwen van gezamenlijk geaccepteerde kennis over effecten op natuur en milieu, het voeren van een maatschappelijk debat met belanghebbende organisaties, ambtelijke en politieke afstemming, het ontwikkelen van een gezamenlijk monitoringsprogramma en het ontwikkelen van een gezamenlijk kader voor natuurontwikkeling Eems-Dollard estuarium.
- Doelgroepen:** Provincie Groningen, Groningen Seaports, SBE, diverse individuele bedrijven, RWS, Waterschappen, betrokken gemeenten, natuur- en milieuorganisaties.
- Gewenst resultaat:** Een heldere visie voor duurzame ontwikkeling van de Eemshaven en Delfzijl en de daaraan verbonden economische activiteiten in de 'Eemsdelta'. Daarbij hoort ook het goed nadenken over het huidige vestigingsbeleid in Eemshaven en Delfzijl. Dit levert een borging voor betere milieukwaliteit, natuurherstel Eems-Dollardestuarium en daarmee een aantrekkelijk vestigingsbeleid.
- Inzet:** Nader te bepalen.

4.5.5 Coördinatie Eemsdelta

Achtergrond: De Eems-Dollard is een belangrijke levensader voor de vitaliteit van de Waddennatuur, maar kent tegelijkertijd grote problemen. Natuurherstel is hard nodig. Met name gaat het om de vertroebelingsproblematiek, verstoorde getijdynamiek en verzilting van de Eems. Het is in dit verband van belang dat aan beide kanten van de grens gewerkt wordt om de unieke natuurwaarden van de Eems-Dollard te herstellen en het gehele ecosysteem te verbeteren. Maar ook de verdere (duurzame) ontwikkeling is onderwerp in de coördinatie Eemsdelta. Hoe willen we dat de regio zich verder ontwikkelt en welke kansen zien wij voor de ontwikkeling van de natuur en het milieu? Samen met andere natuurorganisaties en wetenschappelijke partijen zoekt de Natuur en Milieufederatie Groningen naar oplossingen. De Natuur en Milieufederatie coördineert het platform van Duitse en Nederlandse natuurorganisaties Eems-Dollard, Natuurlijk!. In dit platform stemmen organisaties standpunten af en ondernemen ze gezamenlijk actie om in beide landen het herstel van het Eems-Dollard estuarium onder aandacht te brengen.

De NMG wil als spreekbuis optreden namens de Waddenvereniging, Het Groninger Landschap, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer bij de vele ontwikkelingen en de grote projecten in de Eems-Dollardregio. Hiervoor is overleg en afstemming nodig met deze partijen. De NMG coördineert deze afstemming en het overleg.

Doel: Het optimaal afstemmen en ontwikkelen van standpunten ten aanzien van ontwikkelingen in het Eems-Dollard estuarium en de industriële hotspots Eemshaven en Delfzijl.

- Activiteiten:** Plannen en coördineren van netwerkbijeenkomsten van deelnemende organisaties voor het uitwisselen van kennis en actualiteiten; gezamenlijke visievorming via het netwerk stimuleren; het belang van natuur- en landschapsbehoud en herstel in het estuarium breed kenbaar maken en op de politieke agenda zetten.
- Doelgroepen:** Waddenvereniging, Het Groninger Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en Duitse natuur- en milieugroepen.
- Gewenst resultaat:** Een open en constructief gesprek tussen de (Nederlands-Duitse) natuurorganisaties en belanghebbenden in het Eems-Dollardgebied. Het gezamenlijk zoeken naar effectieve herstelmaatregelen voor de slechte ecologische situatie.
- Inzet:** 150 uur budgetsubsidie Provincie.

4.5.6 Circulaire economie in de Eemsdelta

- Achtergrond:** De Eemsdelta is een regio in Noord-Oost Groningen grenzend aan de rand van Werelderfgoed de Waddenzee en de Eems-Dollard. De regio kenmerkt zich door twee grote industrieclusters rond de havens van Delfzijl en de Eemshaven. Belangrijkste woonkernen zijn Delfzijl, Appingedam, Loppersum en Uithuizen. Industrie en bebouwing worden omringd door melkveehouderijen en akkerbouw aan de landzijde en waardevolle natuur aan de zeezijde. Op de industrieterreinen in de regio staan grote energiecentrales (gas en kolen), windturbines, datawarehouses, chemische en recycling industrie. De Eemshaven is een belangrijke zeehaven voor de aan- en afvoer van biologische en chemische grondstoffen en restproducten. De combinatie van stedelijke bebouwing, agrarische productie, zeehavens en de aanwezige industrie maakt deze regio bij uitstek geschikt voor het opzetten van een circulaire economie voor industrie-, biomassa- en voedingsmiddelenstromen. In de ontwikkelingsvisie Eemsdelta 2030 geven overheden, bedrijvigheid, landbouw en natuurorganisaties de ambitie aan om de stromen te willen vergroenen en (rest)stromen optimaal te gebruiken. Juist in deze regio liggen er kansen om partijen en ketens beter met elkaar te verbinden.
- Doel:** Gezamenlijk met bedrijfsleven, landbouw, overheden en kennisinstellingen de kansen en knelpunten voor circulaire economie in de Eemsdelta Regio in beeld brengen, formuleren van een groene stip op de horizon en de circulaire economie in de regio stimuleren. Dit draagt bij aan een economisch vitale en groene landbouw, voedselvoorziening en industrie alsook aan de werkgelegenheid en gezonde leefomgeving in deze regio.
- Activiteiten:** Het opstellen van een position paper Verduurzaming Industriecluster Eemsdelta met SBE, provincie Groningen, Groningen Seaports, ministerie van EZ en de NMG. Het inventariseren van knelpunten en kansen voor een circulaire economie in de Eemsdelta regio. Het concreet bijeen brengen van partijen rondom de meest kansrijke stromen en het sluiten van allianties. Kennisoverdracht: inzichtelijk maken wat de mogelijkheden zijn voor partijen rondom circulaire

economie en knelpunten inzichtelijk maken en agenderen bij politiek en beleidsmakers.

Doelgroepen: Bedrijfsleven, industrie, overheden, kennisinstellingen

Gewenst resultaat: De kansen voor een circulaire economie in de Eemsdelta zijn in beeld gebracht en rond de meest kansrijke stromen zijn allianties gevormd van experts, betrokken industrieën en overheden. Per alliantie is helder wat de route is om ketens te sluiten.

Inzet: Nog te verwerven bij Ministerie van Infrastructuur en Milieu, Provincie en andere partijen.

Bijlage 4 5.5 Concrete activiteiten Communicatie en netwerken

5.5.1 Communicatie algemeen

Achtergrond: Het is belangrijk om informatie over ontwikkelingen, knelpunten en successen op de inhoudelijke beleidsterreinen bij de juiste doelgroepen onder de aandacht te brengen. We willen een breed publiek van Groningse burgers informeren, maar ook Statenleden, gemeenteraadsleden, ambtenaren, bedrijven en maatschappelijke instellingen. Heldere communicatie is van groot belang bij het opbouwen en ondersteunen van de verschillende netwerken, het creëren van draagvlak en het betrekken van particulieren, overheden en organisaties bij maatschappelijke thema's. Daarbij heeft de NMG een zeer breed werkterrein, waarbij het de uitdaging is de communicatie te richten op de interesses van verschillende doelgroepen in ons netwerk. De verschillende doelgroepen gebruiken verschillende media-kanalen en platforms.

Doel: Actuele en aansprekende doelgroepgerichte informatie in het verlengde van de doelstellingen van de NMG. Met actieve communicatie brengen we onze inhoudelijke boodschap onder de aandacht, gaan we de dialoog aan, maken we resultaten en successen zichtbaar, en creëren we actief draagvlak voor onze doelstellingen. We brengen duurzame alternatieven op een sympathieke manier onder de aandacht. Aansluiten op de informatiebehoefte van de moderne internetgebruiker, ons bereik verhogen en sterke banden onderhouden met onze achterban en relaties. In de communicatie profileert de NMG zich als vertegenwoordiger van een brede groene achterban en als een invloedrijke maatschappelijke partner in een zoektocht naar een afgewogen balans tussen natuur en milieu, economische ontwikkeling en duurzaamheid. Er wordt voortvarend gewerkt aan het werven en binden van nieuwe doelgroepen.

Activiteiten: Interne communicatie:
De NMG organiseert de werkzaamheden zodanig dat er sprake is van een transparante communicatie tussen de werkorganisatie van de NMG en haar aangesloten organisaties. De NMG bouwt, onderhoudt en ondersteunt daarvoor overzichtelijke netwerken die dienen voor informatie-uitwisseling en als discussieplatform met mensen en organisaties die in het werkveld frequent als partner van de NMG optreden.

Externe communicatie:

De website is het belangrijkste communicatiemiddel van de NMG. Het ontwikkelt zich ook tot portaal voor de andere mediakanalen en podium voor de aangesloten organisaties. De functionaliteiten ervan worden waar mogelijk verbeterd en moderne sociale media worden geïntegreerd. Speciaal wordt gelet op nuttige combinaties in relatie tot gratis publiciteit in de nieuwsmedia. Het nieuwe relatiebeheersysteem wordt optimaal benut voor het bereiken van onze achterban op interessesfeer.

Doelgroep: Natuur-, landschaps- en milieuorganisaties, aangesloten organisaties, overheden, politici en politieke organisaties, belangenbehartigingsorganisaties, deskundigen, bedrijfsleven, inwoners van Groningen.

Gewenst resultaat: Een communicatiestrategie waarin doelgroepgerichte benadering en integratie met sociale media centraal staat, zorgt ervoor dat de NMG haar rol als spreekbuis van de natuur- en milieubeweging in Groningen vergroot. De NMG weet in die rol bekende en nieuwe doelgroepen (burgerparticipatie) aan te spreken.

Inzet: 320 uur budgetsubsidie Provincie.

5.5.2 Nieuwsbrief, website en sociale media

Nieuwsbrief

Achtergrond: De NMG wil haar achterban en doelgroepen informeren over haar activiteiten, bezigheden en projecten. Een digitale nieuwsbrief is hiervoor een uitstekend medium. De diverse nieuwsbrieven worden dikwijls onder de aandacht gebracht. Via de algemene nieuwsbrief L!cht op Groen houden we onze achterban breed op de hoogte. Daarnaast hebben we een aantal thema-gerichte nieuwsbrieven om mensen meer gericht te kunnen informeren.

Doel: Achterban, overheden en geïnteresseerden op de hoogte houden van de activiteiten van de NMG en zorgen voor binding met en draagvlak voor de thema's waarvoor de NMG zich inzet.

Activiteiten: 10 digitale maandelijkse algemene nieuwsbrieven, 6 doelgroepgerichte nieuwsbrieven; het verspreidingsbestand actueel houden.

Doelgroep: Natuur- en milieuorganisaties, media, breed publiek, overheden en andere belangenorganisaties.

Gewenst resultaat: Meer draagvlak en bekendheid voor de activiteiten van de NMG. Een toename van 5% nieuwe lezers ten opzichte van 2017.

Website

Achtergrond: Conform het speerpunt in het MJB 2016-2019 om meer betrokken burgers bij onze activiteiten te betrekken en het draagvlak voor onze activiteiten te verbreden, zetten we de volgende beleidsperiode verder in op het vergroten van onze herkenbaarheid. Hiervoor zullen we de website verder ontwikkelen en monitoren hoe deze wordt gebruikt door bezoekers.

Doel: Verbeteren informatievoorziening voor bezoekers website, aansluiten op ontwikkelingen op het gebied van sociale media.

Activiteiten: De nieuwe website biedt de mogelijkheid tot dossiervorming. Een algemene pagina met de algemene informatie op dat dossier en de daarbij horende nieuwsberichten en bijlagen in de vorm van pdf's zijn nu aan elkaar gekoppeld. Deze structuur zorgt voor een betere

ontsluiting van de informatie en heeft bijgedragen aan meer websitebezoeken. In 2016 moeten de dossiers verder verdiept worden en moeten met de achterban geformuleerde standpunten worden toegevoegd.

Doelgroep: Betrokken burgers, achterban, aangesloten en niet-aangesloten natuur- en milieuorganisaties, media.

Gewenst resultaat: De NMG en haar doelen, standpunten en projecten raken beter bekend bij leden van onze aangesloten organisaties, overheden, het bedrijfsleven en inwoners van de provincie Groningen. De verbeteringen van de website leiden tot meer en langere bezoeken aan de website.

Sociale Media

Achtergrond: Conform het speerpunt in het MJBP 2015-2019 om meer betrokken burgers bij onze activiteiten te bereiken en het draagvlak voor onze activiteiten te verbreden, zetten we de komende periode verder in op het vergroten van onze herkenbaarheid. Hiervoor zullen we actief sociale media gebruiken zoals Twitter en Facebook. Twitter is een uitgelezen manier om snel op de hoogte te blijven van nieuws, betrokkenen te vinden en draagvlak te creëren.

Doel: Vergroten herkenbaarheid van de NMG in de provincie bij betrokken burgers door aan te sluiten op huidige mediatrends.

Activiteiten:

Opinie:
De NMG realiseert meerdere mediamomenten per jaar, waarbij door ingezonden stukken, opinieartikelen en interviews vaker het brede publiek wordt bereikt, maatschappelijke discussies meer draagvlak krijgen en de herkenbaarheid van de NMG in de provincie, wordt vergroot.

Twitterkanaal:
De ingezette lijn wordt gevolgd met scheiding van het account van de directeur en organisatie.

Facebook:
De in 2013 gestarte Facebookpagina voor de doelgroep Eetbare Stad Groningen heeft in 2018 een veel groter bereik gekregen met ruim 1100 likes. Daarnaast wordt de samenwerking gezocht met de NMF Drenthe met de Facebookpagina en website van De Voetspot, een platform met groene ambassadeurs die de doelen van de federaties ondersteunen met persoonlijke weblogs.

Andere sociale media:
Andere sociale media zoals LinkedIn worden ingezet binnen projecten, wanneer dit passend is en kan bijdragen aan de doelstellingen van deze projecten.

Doelgroep: Breed publiek, bestuurders, natuur- en milieuorganisaties.

Gewenst resultaat: De NMG en haar doelen en projecten, raken beter bekend bij (andere en nieuwe groepen) inwoners van de provincie Groningen. De nieuwe communicatiestrategie werpt zijn vruchten af: de bezoeken aan de website verbeteren. Meerdere publicaties in het Dagblad van het Noorden. Vergroting herkenbaarheid in de provincie Groningen.

Totale inzet: 140 uur budgetsubsidie Provincie (nieuwsbrief, website, sociale media).

5.5.3 Netwerkversterking en -ondersteuning

- Achtergrond:** De NMG is een netwerk- en kennisorganisatie die zich midden in het natuur-, landschaps- en milieuveld bevindt. Zowel op provinciaal als landelijk niveau onderhouden we contacten en werken we samen met diverse relevante partners en partijen om onze doelen te bereiken. Het verder versterken van contacten met overheden, zowel ambtelijk als bestuurlijk, bedrijven en natuur- en milieuorganisaties en het verkennen en tot stand brengen van nieuwe samenwerkingsverbanden is van groot belang voor een grotere effectiviteit van het werk van de NMG. Met het opbouwen en onderhouden van netwerken organiseren we kennisuitwisseling en samenwerking rond diverse (actuele) thema's. Als vertegenwoordiger van zo'n 50 aangesloten organisaties zijn we ook inhoudelijk een belangrijke samenwerkingspartner voor overheden, bedrijfsleven, natuur- en milieuorganisaties en actieve groene groepen. Onze inbreng in de verschillende dossiers wordt mede gebaseerd op de input vanuit onze eigen beleidsnetwerken: de Netwerken Groene Ruimte en Milieu. Deze beleidsnetwerken bestaan uit aangesloten organisaties en deskundigen en leveren inbreng voor onze standpuntbepaling.
- Doel:** Het versterken van onze federatieve rol als vertegenwoordiger van Groningse natuur- en milieuorganisaties binnen dossiers en aan tafel bij bestuurders, beleidsmakers en bedrijfsleven. Het bereiken van een grotere effectiviteit van het federatiewerk door samenwerken, relatiebeheer en netwerken.
- Activiteiten:** Vertegenwoordiging bij diverse provinciale en landelijke (netwerk)bijeenkomsten; ondersteuning van de Groningse natuur-, landschaps- en milieuorganisaties en betrokken burgers; uitbreiding, verbreding en versterking van het bestaande netwerk ten behoeve van samenwerking en kennisuitwisseling; standpuntherziening/-bepaling binnen lopende en nieuwe dossiers in afstemming met Netwerken; overleg en afstemming met potentiële samenwerkingspartners; vorming van nieuwe samenwerkingsverbanden; versterking van contacten met overheden; organiseren van netwerk-/themabijeenkomsten.
- Doelgroep:** Natuur- en milieuorganisaties, burgers, overheden, bedrijfsleven, relevante (kennis)instellingen en organisaties.
- Gewenst resultaat:** De NMG is vertegenwoordigd bij relevante provinciale en landelijke (netwerk)bijeenkomsten rondom natuur, landschap en milieu. Er vindt structureel overleg plaats met aangesloten organisaties, beleidsnetwerken en relevante partners over actuele thema's. Het netwerk van de NMG is versterkt met drie nieuwe aangesloten organisaties. Het brede draagvlak voor de NMG-activiteiten is

gebleken uit de actieve deelname van overheden, organisaties en burgers aan die activiteiten. Er zijn contacten met nieuwe samenwerkingspartners gelegd en het systeem voor relatiebeheer functioneert en wordt actief ingezet. De netwerken worden verder vormgegeven ten behoeve van een gestructureerde standpuntbepaling op in ieder geval de actuele dossiers.

Inzet: In totaal 130 uur, waarvan 80 uur budgetsubsidie Provincie plus 50 uur Nationale Postcode Loterij.

Bijlage 5 6.5 Concrete activiteiten Algemeen

6.5.1 Projectontwikkeling en -begeleiding

- Achtergrond:** De meerjarige activiteiten binnen de vier werkvelden van de NMG zullen waar mogelijk worden aangevuld en versterkt met projectactiviteiten. Projectsubsidies bieden echter zelden ruimte voor financiering van de ontwikkeling van de projecten.
- Doel:** Door middel van projectfinanciering worden werkzaamheden rond de vier werkvelden uitgebreid.
- Activiteiten:** Ontwikkeling van meerdere projectvoorstellen conform de basisactiviteiten van de NMG, het meedenken/meeschrijven met landelijke projectvoorstellen; het werven van projectsubsidies.
- Doelgroep:** Afhankelijk van thema en inhoud van de verschillende projecten.
- Gewenst resultaat:** Er zijn tenminste 10 aanvullende projectvoorstellen ontwikkeld, en minimaal de helft daarvan wordt in 2018 gehonoreerd.
- Inzet:** 360 uur budgetsubsidie Provincie.

6.5.2 Juridische Ondersteuning

- Achtergrond:** Bij allerlei overheidsbesluiten kan bescherming van natuur, milieu en landschap in het gedrang komen. Wij proberen dat op de voet te volgen en het liefst worden wij betrokken bij de voorbereiding van besluiten. Dat heeft vaak tot resultaat dat goed met de belangen van natuur, milieu en landschap rekening wordt gehouden. Maar niet altijd. Het voeren van juridische procedures kan dan als laatste middel worden ingezet. Met name als belangen van bij ons aangesloten organisaties in het geding zijn. Ook komt het voor dat wij door derden, zoals lokale natuur- en milieuorganisaties en betrokken burgers, benaderd voor juridisch advies.
- Doel:** Het waarborgen van een goede bescherming van natuur, milieu en landschap door het aanwenden van juridische kennis – o.a. ten behoeve van lokale natuur- en milieuorganisaties – en het eventueel voeren van juridische procedures.
- Activiteiten:** Het indienen van zienswijzen of bezwaarschriften tegen besluiten die schadelijk (kunnen) zijn voor natuur, milieu en landschap; het eventueel instellen van beroep; het adviseren op juridisch gebied van o.a. lokale natuur- en milieuorganisaties bij door hen gevoerde procedures.
- Doelgroep:** Gemeenten, Provincie, Rijk, lokale natuur- en milieuorganisaties, burgers.
- Gewenst resultaat:** Lokale natuur- en milieuorganisaties en individuen zijn tevreden over de aan hen verstrekte adviezen en voelen zich minder machteloos in het woud van juridische procedures. Door de Natuur en

Milieufederatie gevoerde procedures hebben geleid tot uitspraken van een rechterlijke instantie waarin het belang van natuur, milieu en landschap voldoende is opgenomen.

Inzet: 150 uur Nationale Postcode Loterij.